

VYTAUTAS GEDGAUDAS – žurnalistas, ryškiausią pėdsaką palikęs leidinyje „DIRVA“

Parengė GINTAUTAS Urbonas

Vytautas Gedgaudas. Fotografas nežinomas.
Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

„Jis buvo žmogus ne sau, o Idėjai. Žurnalistas, rašytojas, redaktorius, likimo ir karo audrų nublokštas gyventi toli nuo Lietuvos, visą savo gyvenimą paskyrė Tėvynei ir savo tėvynainiams. Artimųjų liudijimu, tylus ir ištvermingas savo užmojuose bei darbuose Vytautas Gedgaudas turėjo aiškias gaires ir tikslus savo gyvenime. Tai – pagarba žmogui ir laisvos Tėvynės idėja“.

Dr. Jolanta Mažylė

Vytautas Gedgaudas (1912–1999) – lietuvių žurnalistas, visuomenės ir kultūros veikėjas, žymus buriuotojas. Jis gimė 1912 m. balandžio 5 d. žemaičių bajorų šeimoje, kuri tuo metu gyveno Rusijoje (Taitse, netoli Sankt Peterburgo).

1917-aisiais, po perversmo Rusijoje, tėvams

sugrįžus į Lietuvą, gyveno Žemaitijoje – Tirkšlių miestelyje, mokėsi Vieksnių progimnazijoje ir Mažeikių gimnazijoje. Jo gyvenimas yra susijęs ir su Zarasų rajono Salako miesteliu.

Mėgo sportą. Jaunystėje priklausė jūrų skautams bei jūrų šauliams, buvo Lietuvos buriuotojų sąjungos narys. Baigė Nidos sklandymo mokyklą (V. Gedgaudas – šios mokyklos antrosios laidos auklėtinis), buriavimo mokyklą Klaipėdoje. Su uostamiesčio jacht klubu yra dalyvavęs regatose, kurios vyko Švedijoje, Latvijoje ir Estijoje. Tais metais kartu su kitais buriuotojais aplankė įvairių šalių uostus. 1937 m. tarptautinėje regatoje aplink Gotlando salą laimėjo pirmąją vietą kaip jachtos „Žalčių karalienė“ įgulos narys.

1930 m. apsigyveno Kaune ir pradėjo savo žurnalistinę veiklą. 1933–1939 m. čia jis redagavo leidinius „Iliustruotas pasaulis“, „Laiko žodis“, „Laikas“, 1935 m. išleido savo novelių rinkinį „Aistrų kovos“.

1939–1950 m. gyveno Paryžiuje.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, liko Prancūzijoje. Ten jis įstojo į Svetimšalių legioną, vykstant karui kovėsi su naciais Afrikoje ir Europoje, už karinius nuopelnus buvo apdovanotas dviem Karo Kryžiaus ordiniais ir Tuniso kautynių medaliu. 1945 m. demobilizuotas.

1946–1948 m. Paryžiaus universitete studijavo prancūzų kalbą ir literatūrą, o Kinematografijos aukštojo mokslo institute – kino režisūrą.

1945–1950 m., pasirašinėdamas slapyvardžiu Vytautas Arūnas, Čikagos lietuvių dienraštyje „Draugas“ publikuodavo savo parengtas politines apžvalgas. Tuo laikotarpiu jis talkino Lietuvos atstovui Stasiui Bačkiui, dirbo lietuviškų laikraščių korespondentu Prancūzijoje, dalyvaudavo demaršuose, kuriuose būdavo pasisakoma prieš Lietuvos okupaciją, ėjo laisvųjų žurnalistų sąjungos sesijos Londone generalinio sekretoriaus pavaduotojo pareigas, 1948 m. dalyvavo Jungtinių Tautų organizacijos sesijoje, užsiėmė ir kita veikla.

1950 m. V. Gedgaudas iš Europos persikėlė gyventi į JAV ir įsikūrė Bruklina (Niujorko valstija), vėliau vėl išvyko į Prancūziją, kur užsiėmė kinematografinė veikla. Į JAV sugrįžęs 1958 m., apsigyveno Clevelande (Klivlande) (JAV, Ohajo valstija).

1950–1954, 1956–1958 m. Bruklina dirbo laikraščio „Vienybė“ redakcijoje.

1954–1956 m. Prancūzijoje kūrė dokumentinius filmus.

1958 m. apsigyveno Clevelande (JAV) ir pradėjo dirbti lietuvių tautinės minties laikraščio „Dirva“ redakcijoje (iš viso čia dirbo 32 metus, 23 iš jų – vyriausioju redaktoriumi, o 1968–1991 m. buvo šio leidinio redaktorius). „Dirvoje“ jis paskelbė daug patriotinių, žmones kovoti už Lietuvos laisvę ir lietuvybę skatinusių straipsnių. Tuo laikotarpiu jis vėl buriuodavo, tačiau jau savo malonumui. Turėjo savo jachtą „Tegu II“. Ją dažnai buvo galima pamatyti Erie ežere.

1964–1967 m. Clevelande ir Čikagoje V. Gedgaudui jo žmonai Stefai Gedgaudienei priklausė meno galerijos. Jose vykusiose parodose savo kūrinis eksponuodavo lietuviai dailininkai.

1991 m. V. Gedgaudas tapo Lietuvos žurnalistų sąjungos garbės nariu ir buriuotojų klubo garbės nariu.

1998 m. Lietuvos žurnalistų sąjunga ir Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija įsteigė kasmetinę Vytauto Gedgaudo premiją, kuri skiriama LŽS nariui už turiniu ir forma išskirtinius spaudos, radijo, televizijos, interneto ir fotožurnalistikos darbus už praėjusius metus. Vytauto Gedgaudo premija jau yra apdovanoti: Egidijus Aleksandravičius, Viktoras Rudžianskas, Ferdinandas Kauzonas, Kęstutis Petrauskis, Leopoldas Rozga, Irena Petraitienė, Laimonas Tapinas, Aldona Žemaitytė-Petrauskienė, Janina Bačiliūnaitė, Daiva Budrienė ir Antanas Budrys, Audronė Jankuvienė, Jolanta Mažylė, Audronė Kosciuškienė, Justinas Lingys.

V. Gedgaudas buvo Prancūzų žurnalistų sąjungos, Amerikos lietuvių tautinės sąjungos narys, Laisvųjų žurnalistų sąjungos valdybos narys.

V. Gedgaudas mirė 1999 m. lapkričio 29 d. Clevelande. Palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje.

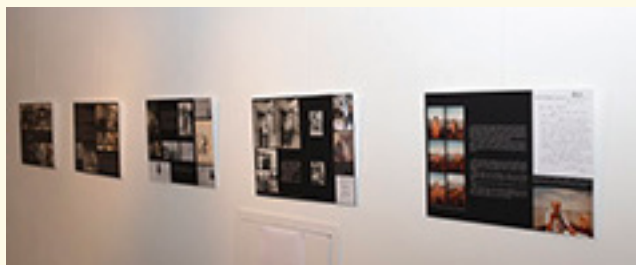
1919 m. minint V. Gedgaudo mirties 20-ąsias metines Žurnalistų namuose Vilniuje buvo surengta V. Gedgaudo meninės fotografijos paroda „Vienas modelis, viena meilė, vienas gyvenimas“. Tais metais V. Gedgaudo dokumentų ir nuotraukų paroda „Atminties tiltai“ vyko Mažeikių muziejuje. 2021 m. rugsėjo 10–29 dienomis V. Gedgaudo atminimui skirta paroda „Laiko sūpuoklėse“ vyko Zarasų krašto muziejuje. Šių parodų iniciatorė ir viena pagrindinių organizatorių – dr. Jolanta Mažylė.

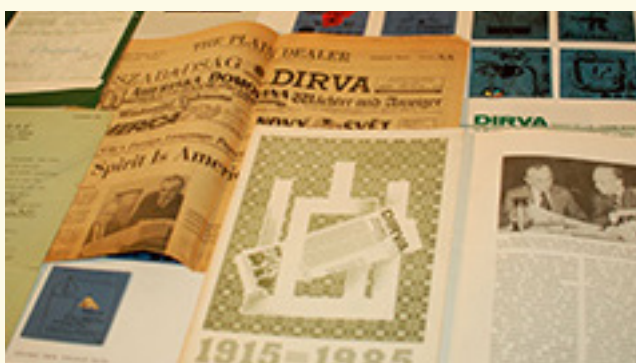
Pirmoje eilėje pirma iš dešinės – Vytauto Gedgaudo atminimo puoselėtoja, Vilniaus universiteto doc. dr. Jolanta Mažylė 2022 m. spalio 18 d. Vilniaus mokytojų namuose vykusiame Vilniaus žemaičių kultūros draugijos vakare, kuriame ji pristatė 2022 m. išleistą V. Gedgaudo knygą „Pirmyn arba mirk“. Alfonso Tekoriaus nuotrauka

Lietuvos žurnalistų sąjunga ir Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, pagerbdama V. Gedgaudą, 2022-uosius paskelbė jo atminimo metais.

(Nukelta į 4 p.)

2019 m. Mažeikių muziejuje surengtos Vytauto Gedgaudo dokumentų ir nuotraukų parodos „Atminties tiltai“ fragmentas. Fotografė Lilija Petraitienė

2019 m. Mažeikių muziejuje veikusios Vytauto Gedgaudo dokumentų ir nuotraukų parodos „Atminties tiltai“ fragmentas. Fotografė Regina Jakučiūnaitė-Kubertavičienė

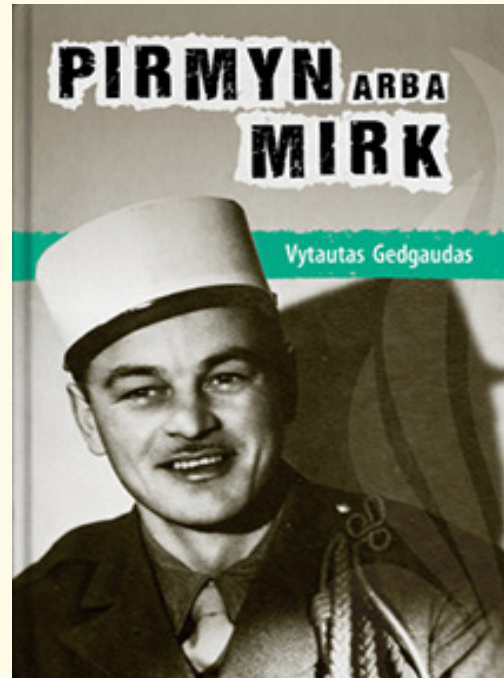

2019 m. Mažeikių muziejuje surengtos Vytauto Gedgaudo dokumentų ir nuotraukų parodos „Atminties tiltai“ eksponatas. Fotografė Regina Jakučiušaitė-Kubertavičienė

2022 m. gegužės 7 d., minint profesinę žurnalistų šventę, Mažeikių muziejuje buvo atidaryta V. Gedgaudo atminimui skirta paroda, įteikta jo vardo premija, o birželio mėnesio pabaigoje, uždariant parodą, šiame muziejuje vyko vienas iš Vytauto Gedgaudo skaitymų ciklo „Pokalbiai apie žurnalistiką: misija, vertybės, kūryba“ susitikimų. Šis skaitymų ciklas buvo pradėtas Knygnešio dieną Vilniuje (iniciatorė – Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto docentė, V. Gedgaudo kūrybinio palikimo tyrinėtoja ir puoselėtoja dr. J. Mažylė). Skaitymo ciklo renginiai, kuriuose dalyvavo V. Gedgaudo premijos laureatai, žinomi Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos nariai, kiti žurnalistai bei publicistai 2022 m. vyko įvairiose Lietuvos vietose.

Šiuos renginius pratęsė 2022 m. balandžio 6 d. Lietuvos Respublikos Seime surengta tarptautinė mokslinė konferencija „Išsivijęs žiniasklaida ir žurnalistai“, skirta V. Gedgaudo gimimo 110-osioms gimimo metinėms. Renginį organizavo Lietuvos žurnalistų sąjunga, Lietuvos Respublikos Seimas ir Friedricho Eberto fondas.

2022 m. išleista dr. J. Mažylės sudaryta ir spau-

2022 m. Vilniuje išleistos, dr. J. Mažylės sudarytos ir spaudai parengtos Vytauto Gedgaudo knygos viršelis

dai parengta V. Gedgaudo knyga „Pirmyn arba mirk!“. Joje – trys dalys. Pirmojoje ir antrojoje – V. Gedgaudo tekstai apie Svetimšalių legioną, kuriame jis tarnavo Antrojo pasaulinio karo metais. Trečiojoje – V. Gedgaudo publicistiniai tekstai, išspausdinti Antrojo pasaulinio karo metais JAV lietuvių spaudoje. Knyga iliustruota autentiškais paties V. Gedgaudo darytomis nuotraukomis.

2022 m. spalio 19 d. V. Gedgaudo knygos „Pirmyn arba mirk“ sutiktuvės įvyko Vilniaus mokytojų namuose surengtame Vilniaus žemaičių kultūros draugijos vakare. Ši knyga taip pat buvo pristatyta ir 2022 m. spalio 19 d. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Valstybingumo erdvėje vykusiose leidinio sutiktuvėse.

Vytauto Gedgaudo premija apdovanota Audronė Kosciuškienė ir Justinas Lingys paskutiniaisiais metais sukūrė televizijos laidų ciklą „Viltis abipus Atlanto“ ir svarbiausius jo kadrus sudėjo į to paties pavadinimo dokumentinį filmą.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/vytautas-gedgaudas/>.
2. Vytautas Gedgaudas, *Pirmyn arba mirk*, Vilnius, 2022.